EXERCITATIO PHYSICO-MEDICA

De

MENTIS MORBIS,

EX MORBOSA SANGVINIS CIRCULATIONE ORTIS,

Quam

INITIANTE MENTIS AUTORE

In Illustri Fridericiana

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO IUVENTUTIS PRINCIPE
AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

ELECTORATUS BRANDENBURGICI HÆREDE,
AC RELIQUA,

Nec non

MODERANTE VIRO EXCELLENTISSIMO

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

M. D. ejusdemque ut & Philos. Nat. P. P. Celeberrimo,
Præceptore ac Patrono pia & nunquam intermoritura veneratione deprædicando,
Publico & libero, placido tamen & æquo Eruditorum examini
IN AUDITORIO MAJORI.
Ad D. Mens. Maj. MDCC.

Exhibet & offert

AUTOR

JOHANNES JACOBUS STANGIUS,

Servesta-Anhaltinus.

HALÆ MAGDEBURGICÆ, Literis CHR. HENCKE I.II. Acad. Typ.

EXERCITATIONIS PHYSICO-MEDICÆ De MENTIS MORBIS EX MORBOSA SANGUINIS CIRCULATIONE ORTIS

PROTASIS.

Olius corporis humani curam ad Medicum ſpectare, hujusque totam ſcientiam in illius conſideratione & medela occupatam eſſe qui putant, næ nimis anguſtos Medicinæ, quæ ampliſſimo gaudet ambitu & circa eminentiora verſatur pariter & nobiliora, limites ponunt, & minus rectè de egregio illius ſtudio ſentiunt aut judicium ferre valent. Quid amabo aliud eſt Medicina, niſi vera Philoſophia, & cuinam magis iſthæc dedita & intenta eſt, niſi comparandæ valetudini cùm mentis tum corporis, ut adeò Medicina genuina Philoſophiæ ſit proles. Veritati itaque magis conſentaneum eſt, ſi quod ſibi jampridem vendicat, excellentius relinquimus objectum, quoniam dicente Heurnio in Inſtitut. p.58. *Medicina non in ſolius corporis, ſed hominis, qui ex animo & corpore conſtat, co-*

gnitione versatur. Quòd corpori luctandum sit cum hydra lernæa novos subinde morbos inferente & gravissimæ ἀτονίαι & turbæ hinc assurgant, quivis propria inductus & convictus infirmitate communi hominum næniæ subscribere cogitur: mentem verò æquè morbis, qui Medici ope indigeant, tentari, haud pauci forsan erunt, qui illud in dubium vocare se posse existiment, &, ut sibi videntur, non destituti ratione, cùm mens, (liceat uti verbis Senecæ in Epist. 66.) *ut pars divini Spiritûs in corpus humanum mersa*, non possit morbidum statum incurrere, quem Medicus ullis remediis corrigere & emendare noverit. At aliter sentient, postquam nobiscum consortium animæ, quo cum corpore arctissimè unita est, paulò accuratius trutinaverint, & quanta unius in alterum vis sit atque potentia, edocti fuerint. Utut enim mens immaterialis, adeò firmiter tamen corpori materiali inhæret, ut hoc labefactato, turbulentas exerat motiones & gravissimum periculum homini inde immineat. Imò longè gravius est malum morbus animi quàm corporis, quandoquidem iste in efferos motus deductus non tam citò nec tam commodè remediis cedit. Minimè itaque nos à vero aberrare persvasi sumus, si non corpus solùm sed & animum dicamus causarium, hujusque anomalos motus ex prohibito sanguinis cursu naturali circulatorio deducamus. Quomodo enim *animus sine perturbatione* esse poterit, nî *corpus fuerit sine dolore*, ex quo utroque bene se habente ceu duplici bono *summum beatumq́; componi* referente Seneca l. cit. Epicurus statuit. Unde quæso languor, mœror, furor & omnis dubius mentis status? nisi à sanguinis circumflui vitio. Fluctuat animi valetudo, titubat εὐθυμία, vacillante sanguinis legitima circulatione. Ut animus serenus efficiatur ipsique medela procure-

curetur, reſtitue prius debitum ſanguinis circuitum. Quam inſignem de Mentis Morbis ex irregulari ſanguinis circulo inductis materiam à plurimis ferè neglectam aut non ſatis penſitatam, loco Speciminis Academici ſub Summi Numinis auxilio præ aliis eligere, ſcrutari atque penitius eruere nobis non inutile viſum fuit, cujus ardua inveſtigatio me nondum diu ſtationem Medicam peragentem ab incepto neutiquam deterrere valuit, ſed tantò majorem ſtimulum proficua ejus in Medicina conſideratio addidit,

Cùm ſtudii finis mihi ſit, ne mente laborem,
Quæ bona quî fiat, nos Medicina docet.

§. I.

DIvinam & immortalem Mentis proſapiam in ergaſtulo mutationi ac corruptioni obnoxio coruſcantem ſacra veſtigatione proſequentes, nunquam ſatis mirari atq; deprædicare poſſumus præclariſſimam iſtius divinæ portionis naturam atque virtutem, quam proin ex voto perſcrutari non integrum eſt, adeò ut quod S. Auguſtinus l.11. Confeſſ. de tempore ediſſerebat, potiori jure de anima enunciare liceat; *quid eſt anima? quis hanc facile explicuerit? Si nemo à me quærat, ſcio, ſi quærenti explicare velim, neſcio.* Mens utut originis ſuæ probè conſcia, quæ omnia in mundo metiri atque comprehendere novit, ſui tamen ipſius quaſi ignara & eſſentiæ ſuæ neſcia, ita ut dum in ſe deſcendit, incunabula ſua extra ſe requirat, & ad Autorem ſuum, cujus ſimilitudo quædam eſt ac imago, ſubmiſſa deveneratione recurrat. Major adhuc nos rapit admiratio, quando ſingularis Dei T. O. Sapientia atque Majeſtas ex artificiociſſimo mentis cum corpore vinculo eluceſcit. En! mens quæ in ſe libera eſt & indefinita, domicilii hic circumſcribitur terminis; mens, inquam, quæ immaterialis & cogitans eſt, in corpore materiali & organico actiones & operationes ſuas exerit dirigitque. O profundam & myſterio ple-

nam summi Creatoris Sapientiam! Quid ergò mirum, quòd in iis, quæ ingenii nostri modulum transcendunt, mentem nostram clarè exponere non datum sit, hinc satis nobis erit, modò ista, quæ ad rem nostram propius faciunt, explanaverimus, quare antequam ad ipsam morborum mentis considerationem deveniamus, quædam circa mentem ejusque tranquillum statum ex æquabili sanguinis circumactu exsurgentem brevissimè præmittere atque prælibare consultum ducimus.

§. II. Immaterialem & corporeâ prorsus alienam homini concessam esse substantiam, nullus, ut opinamur, erit, qui de ea etiamnum dubium fovere possit, dum actiones & functiones, quas mente peragimus, ex materiali principio derivari nequeunt. Aut si quis erit, qui *halitu isto divino*, quo *JEHOVAH primum hominem afflavit*, animam materialem evincere seriò intendat, ei demum probandum incumbit, num gratiosissimum illud *accipite Spiritum Sanctum* per divinum afflatum à Servatore nostro discipulis & Apostolis suis concessum sensu materiali & corporeo accipi queat, quod si dicatur, maximè erroneum esset & manifestò S. Scripturæ, Omnipotentiæ & Bonitati divinæ nec non sanæ rationi repugnaret. At illorum refutatione hic supersedeo, cùm uno ictu, quæcunque proferantur argumenta, facile evertantur & corruant. Quis enim non videt effectus distinctissimos in corpore & anima, quorum illi ex mechanismo homini ac brutis communi, hi verò ex moralismo & immaterialitate (sit venia verbo) deducendi veniunt, ut diversissimos adeo de utriusque substantia formare debeamus conceptus. Sensus enim occasiones quasi & ansas subministrant, ad quas mens concurrit, ad eas attendit, reflectit, easque dijudicat. Quam quidem sententiam quoque sustinuisse legimus Tauvry in sua Anatom. Ration. p.283. ubi inquit: *modificationes organorum, quæ ad cerebrum usque continuantur, nihil esse posse quàm causas occasionales nostrarum cogitationum.* Vel ut subtilis Scaligeri l. de Subtil. ad Card. Exerc. CCCVII. 5. effatum est: *Anima implicita corpori per ejus officiales atq; administras partes recipit impressiones. Fit ergò tum talis, quales illæ sunt.* Est quippe anima

instar

instar speculi, quod uti radios recipit & de se spargit, ita & ista objectorum, quæ sensus feriunt, præsentia ansam accipit de iis cogitandi indeque motus animales dirigendi. Exinde variæ emanant actiones ac passiones, ut sensationibus conformes fiant cogitationes, & id dicimus σύμπραξιν & unionem mentis atque corporis, qua homo ex beneplacito summi Numinis solus gaudet.

§. III. Hæ binæ substantiæ, utut singulæ separatim existere potuissent, Omnipotenti tamen Creatore sic volente tam arctissimo junctæ & unitæ sunt fœdere, ut una valente & vigente & altera vigeat, altera verò in muniis suis turbata & altera quoque officiis suis obeundis non amplius par sit. Ut verò anima & corpus amicè conspirent, utraque valeant, & justa motuum harmonia inde resultet, hoc opus, hic labor est, quem Medicus Philosophus scrutinio suo minimè indignum censet. Quid enim præstantius cognitione sui ipsius, quid verò beatius quàm gaudere mente tranquilla, quæ nisi circulus sanguinis fuerit salvus, consistere nequit. Cùm itaque duplex ex utriusque vigore commodum in hominem redundet, paucis disquirere liceat, quâ ratione serenitas mentis à sanguinis circuitu dependeat. Ut homo non minus ac reliquæ animantes sartus tectusque servaretur, motus requirebatur, & quidem ut jugis & perennis foret, circularis, qui est actus & effectus mechanicus. Eum in finem cor quasi centrum & commune diribitorium constituebatur, ut terminus esset sanguinis tam profluі quàm refluі, sicque omnium arteriarum principium & venarum portus, quodque motum usque redintegraret. Quod etiam Excellentissimus Dominus Præses, Promotor studiorum meorum omni observantiæ cultu prosequendus, cui initiamenta Medicinæ gratus accepta refero, in fundam. suis Med. p. 22. innuit: *Cor est omnis motus in corpore nostro & sanguinis circulationis, (sine quâ homo naturaliter vivere nequit,) primum principium & instrumentum & primum impellens sanguinem.* Quando igitur sanguis æquabili, consono & libero motu ad partes fertur, & idem æquè expeditè, utut non eadem celeritate, refunditur, optimus tunc

 homi-

hominis eſt ſtatus, actiones vitales & animales ritè ſuccedunt, ſecretiones & excretiones promoventur, corpus & anima ſuum inde robur acquirunt, uno verbo, ſanitas corporis & εὐταξία mentis humanæ ſalva eſt & incolumis. Quamvis enim mentis vita à corporis diverſa ſit, attamen dum in & per corpus operatur, indiſſolubili, quod ipſi cum corpore intercedit, vinculo æquè de corporis valetudine participat. Hinc non ineleganter modò memoratus Exc. D. Præſes ib. p. 14. dicit: *Qualis eſt temperies & motus ſanguinis & humorum, talis etiam eſt motus ſpirituum animalium, & qualis ſpirituum animalium motus ac temperies, talis etiam mentis motus, inclinationes & cogitationes exſurgunt.* Et cùm tota dies nos doceat, quòd variantibus corporis motibus mentis actus quoque diverſi proveniant, omninò opinamur prudentiam & εὐθυμίαν maxima ex parte fundari in placido ſanguinis itu redituque; quod & ipſe Medicorum Parens l. de flat. confirmat: *Nihil*, inquit, *inter omnia quæ in corpore ſunt, ad prudentiam æquè conferunt quàm ſanguis, inprimis cùm in conſtante habitu perſiſtit*, ex cujus unica conſideratione Medicinæ dignitas prominet atque effulget.

§. IV. Modo itaque communis vigoris & integræ valetudinis, cujus commodum in corpus & animam æquè redundat, prævię & ὡς ἐν παρόδῳ per tranſennam expoſito, acceſſum jam facimus ad ipſam & quidem generalem morborum mentis evolutionem. Ut verò quid nos per mentis morbos intelligi velimus, cuivis pateat, præmonendum arbitramur, quòd iſti varia ſignificatione accipi & tum ſenſu Theologico, tum Morali, tum etiam Phyſico-Medico explicari poſſint. Illo quidem morbus mentis in genere denotat labem communem à primo homine in totum genus humanum translatam, quam illius ſub ſpecie boni allecti, quaſi Deo æqualis redderetur, ambitio & ἀνομία introduxit; hinc mens non amplius ſui juris ducitur & mergitur fere, ni ὁ λόγος τȣ͂ πατρὸς hanc Gratia ſua retraheret & erigeret, illecebris & cupiditatibus inordinatis carnalibus, quæ ſunt corporis, & inde continua exoritur pugna mentis cum corpore, de quâ Theologi. Iſto verò pr.ori ſubjuncto

com-

motiones animæ, five ut vulgò vocantur Passiones, quæ rectæ rationis moderamini non subjacent, nihil aliud sunt quàm morbi animi. Unde nam oriuntur inordinati animi affectus? nisi à præcipiti, confuso & erroneo phantasmate & repræsentatione alicujus rei, quæ in mente ideam vel boni vel mali excitet, & sic nos ad sui propensionem & desiderium vel ad aversionem & fugam disponat, imò trahat, quæ tamen exagitationes animi si veræ rationis incudi subjicerentur, objecta nobis per phantasmata communicata & impressa indifferenti quasi & tranquillo trutinaremus animo. Minimè verò illi sumus, qui cum Stoicis affectus in homine penitus exstirpandos esse temerariè asseramus, aut ἀπάθειαν admittamus, cùm affectibus in rebus peragendis nil nobilius, nil generosius existat, sed quòd mens carcere corporis ita teneatur, ut nisi prudenti regimine & optimis doctrinis istos animæ morbos domare & frænare calleat, de quo sapiens sibi solus gratulari novit. Sed ne longius extra pomœria nostra exspatiari videamur, istam morborum mentis tractationem Ethicis relinquimus, & potius quid sensu Physico & Medico sub morborum mentis nomine veniat, declarabimus. Morbos mentis nominamus, quando sanguinis περιφορὰ seu circumvectio inæquabilis indistincto numero & mensura procedit, ut mens insignem inde alterationem in actionibus ex mutuo consortio emanantibus reportet. Cùm enim quivis morbus sit motus irregularis & à tramite naturali recedat, manifestò liquet, & mentis motus respectu quoad corpus anomalos meritò dicendos esse, si nimirum medium illud, per quod in corpus nostrum operatur, læsum aut disturbatum fuerit: uti enim actiones cerebri seu mentis integræ seqvuntur actiones seu motus corporis naturales, sic quoque mentis anomaliæ cum corporis communicant & coincidunt. Differunt hi morbi mentis ex sanguinis circulo turbato oriundi à commotionibus animæ seu affectibus in eo, quòd hi occasione objectorum externorum & mediantibus phantasmatibus moraliter erumpant; isti verò magis ab intra exsurgunt & ex mechanismo nec non motuum ex circulatione sanguinis provenientium perturbatione dependent.

§. V.

§. V. Per minimos etiam rivulos, qui in vastum maris oceanum corrivantur, omnes illius æstus & tumores telluri, quam perreptant, sese affricare & allidere, id tristes satis abunde docent exundationes. Minimi canaliculi, quos in corde ceu communi eorum capite & ostio nec non motuum inchoamento terminari audivimus, toti corpori, sic & cerebro, quod pervadunt, illius exæstuationes & redundantias communicant. Prout itaque circumlatio sanguinis vel præcox vel tarda vel impedita est, temperies quoque cerebri diversimodè est constituta, & functiones mentis varium inde exhibebunt schematismum. Cùm verò maxima in motu, circulatione sanguinis & propensionibus animi deprehendatur diversitas & discrepantia, dispiciendum jam nobis erit, undenam ista proveniat & quare non omnes iisdem mentis morbis laborent. Ne igitur *ἀμεθόδως* rem nostram agamus, primùm temperiem humorum inquiremus & ex ea discrimen circulationis sanguinis & inde prognatorum mentis morborum derivabimus, quo facto morbos mentis ratione regionum, ætatum, imò sexûs differre clarissimis argumentis dabimus evictum.

§. VI. Scitè non minùs quàm Medicè dixit Lucianus, dum in hæc verba in Abdicato suo erumpit: *Σωμάτων φύσεις καὶ κράσεις οὐχ αἱ αὐταὶ, κἂν ὅτι μάλιστα ἐκ τῶν ὁμοίων συνεστάναι ὁμολογῶνται, ἀλλὰ τὰ μὲν τῶνδε, τάδε τῶνδε μᾶλλον ἢ ἔλαττον μετέχει.* Cui ulteriorem lucem fœnerat, quod Ettm. notat p. 709. Vol. 2. *Temperatura tam capitis quàm omnium aliarum partium á M. S. dependet, quæ quando est calida, vel quando est humida, etiam omnes partes, per quas transit, similes proprietates acquirunt.* Sunt equidem elementa, ut modò dictum, sanguinem constituentia eadem, at variam & variabilem subeunt consistentiam, & sub Prothei larva incedunt, ex qua discrepantia etiam vulgo nota exoriuntur sic dicta temperamenta, quæ, nî insignis accedat mutatio, sana dici poterunt. Alioquin enim nemo daretur homo sanus, cùm nullum prostet corpus, quod in omnibus æquali gaudeat temperie, exquisita qualitatum elementarium *συμμετρίᾳ* & omnibus numeris absoluto motuum concentu.

Quod

Quòd verò unum temperamentum præ alio magis minusve sanum, hincque plures vel pauciores morbos incurrat, nobis ob oculos ponet investigatio diversæ sanguinis consistentiæ, cui tamen notitiam principiorum sanguinis præmittere consultum ducimus. Quæ dum excutere intendimus, non hic Veterum prememus vestigia, qui ex quatuor elementis, quibus corpora constare statuerunt, totidem derivârunt humores, qui cum eorum natura convenirent cum sanguine mixtorum; sed ut

Junctum disjunctum mixtum dat Chymicus omne,
Quod prius est genesi, posteriusque capit;

Sanguinis corpuscula disjungemus, ut hac resolutione in totam ejus mixtionem perveniamus. Conflatur autem sanguinis substantia ex diversis principiis, inter quæ primicerium ducit Sulphur, quod sane in actum & motum deductum omnia reliqua agilitate sua superat & motum intestinum fovet ac conservat. Talem oleositatem & pinguedinosam seu sulphuream substantiam in sanguine existere varia evincunt tentamina Physico-chymica, quæ sicco pede lubenter hic transimus. Alterum principium sanguinem constituens terra audit, quæ fixior & siccior, hincque ad motum ineptior & tardior existit. His tertium accedit, quod aqua dicitur, quæ cum terra mixta phlegma veteribus audit; inter quæ denique connumerandum venit principium quoddam terreum subtile ad salsedinem dispositum, nam sub salino schematismo, in ipsa sanguinis mixtione hoc neutiquam se sistit, sed si actio ætheris vel per putrefactionem vel per fermentationem accedat, tunc demum sal producitur. Ex hisce itaque principiis simul sumtis liquor sanguinis vitalis componitur, miscetur & coadunatur, & ex infinitis talismodi corpusculis totius massæ sanguineæ mixtio provenit. Hæc mixtio omnibus est una & eadem, sed differt consistentia, quam demum inclinationes, morbos & affectiones corporis & sic etiam animi variare dicimus. Hac nituntur tot idiosyncrasiæ, tot vitia, tot animi, ut adeò Medicorum Antistes optimè dixerit; *Magni refert, quali in corpore animi locati sint, multa enim in corpore existunt,*

 quæ

quæ acuunt mentem, multa quæ obtundunt. A diſpari, inquam, ſanguinis conſiſtentia, uti vires & totius hominis ſanitas, ſic & virium proſtratio & morbi maximam partem dependent. Et omninò fundamentum habet, quod *Celeberrimus Bohn. in ſuo Circulo Anatom. Progymn. 4to.* notanter dicit, *mediocrem ſanguinis conſiſtentiam conſervandis viribus miniſtrari, ſpiſſitudinem verò æquè ac fluiditatem nimiam earum perpetuationi & potentiæ maximè obeſſe.* Quot verò modis conſiſtentia iſta alteretur, res certè altioris eſt indaginis. Communiter quidem quatuor numerare ſolent temperamenta, quæ tamen æque difficulter ac venti ad quaternarium numerum revocari poterunt, ſed tot, quot individua, ferè dixeris temperamenta, quoniam clima, ſexus, ætas & victûs ratio illa inſigniter immutant. In eo tamen convenimus, quòd hiſce genericis & eximioribus omnia reliqua accedant & magis minusve de iis recedant. Hinc ſi ſanguis conſiſtentiæ ſit fluidioris, motꝰ celerioris, ut nimirum ſanguis maxima ex parte humiditate mediocri ceu convenientè vehiculo ſit inſtructus, ſanguineam temperiem Medici uno ore pronunciant, quam Veteres aëri reſpondere putârunt. Quâ qui gaudent, ſanguinis agitationem circulatoriam habent vegetiorem, habitum corporis paroſum, & hi ſanguine κατ' ἐξοχὴν abundare dicuntur. Dum enim mollioris texturæ & rubicundi ſunt, commune ſuffragium eſt, ſulphur in iis prædominari, cùm ab eo ſanguinis ſubſtantia rubicunda reddatur. Quæ ſanguinis contemperatio παντελεςάτη & optima eſt, cùm ad motum progreſſivum aptior deprehendatur, & quoniam exilibus vaſis inſtructi ſunt hujus temperiei homines, hoc habent incommodi, quòd congeſtiones ſanguinis & ſic impeditior motus arceſſatur, circulatio verò ſanguinis turbetur & conſtitutio cerebri ſimul declinationes ſubeat. Utut enim ſanguinei ut ſanguinei bene valeant, & alacres ſint, at ſi nimium ſollicitudinibus, pravis animi affectibus & Venereis cogitationibus indulgeant, facile in aliam tranſeunt temperiem, & hoc pacto nimias vigilias, ſuppurationes, & inde deliria, phrenitidem & alia hujus generis incurrunt. Quorum morborum ad animum

redeuntium modum ac genesin ostendere conveniret, at cùm illos una via evolvere & absolvere constituerimus, illuc eorum discussionem transferemus. Jam verò, si deficiant partes aqueæ, humidæ, ita ut sanguis nimium turgescat, non aliter ac si spuma sanguini supernatet & rapidior motus fiat, tum dicitur temperies Cholerica, quam Veteres calidam & siccam nominant & proinde igni comparant. Quòd pabulum humidum desit & partes sulphureæ, vel Veteribus biliosæ dictæ, exaltatæ sint, docent vehementissimæ animi commotiones, iræ, furores, exacerbationes gravissimæ, gracilis corporis habitus; hinc videmus istos superbos, fastuosos & ardua petentes, & Mania, phrenitide, deliriis truculentis, paraphrenitide præ aliis vel maximè infestari. At sanguinis consistentiâ spissiore redditâ & minus sulphurea minusque mobili existente, ut actiones vitales & animales lentè progrediantur, circulatio sanguinis tardior & cogitationes firmiores, fixiores proveniant, Melancholiæ nomen isti temperiei imposuerunt, quæ frigida & sicca antiquis audit ideoque terræ comparatur, quamvis minimè in se frigida dici possit, cùm Melancholici sanguine laudabili, utut crassiori, polleant, sed respectu saltim priorum contemperationum magis sulphurearum. Minime hic inficiandum est, & huic temperamento sua esse vitia, nî bene regatur & disponatur, dum insidiosi, malevoli, desperabundi & pervicacis animi facile redduntur, eximiis tamen quid quod excellentioribus, quàm omnia reliqua, instructum est virtutibus. Eo ipso enim, quando taciturni, tristes & cogitabundi sunt, alios excellunt horum quippe sanguis dum in veloci & continua agitatione est, fit, ut minùs rem deliberent, objecta minus ipsis inhæreāt & rem quasi superficiariè tractent; isti autem diversitate objectorum, quæ sensus movent, in profundas injiciuntur cogitationes, quoniam sanguis lentius procedit, & tenaces sunt rerum, ut felicem sic in studiis sortiantur successum. Et eò Aristoteles respexisse videtur, quando *omnes ingeniosos melancholicos esse* pronunciavit. At verò sanguine eorum vel nimis vehementer commoto vel tardè nimis progrediente & se circulante gra-

vissima exoriuntur animi pathemata, qualia sunt delirium melancholicum sive furor hypochondriacus, mania aut summa melancholia, de quibus suo loco. Denique & ultimò generalem differentiam subit sanguis aquosis & mucidis partibus stipatus, ut sulphureæ succumbant, tunc exsurgit phlegmatica constitutio, quam frigidam Veteres dixerunt & aquæ respondere opinati sunt. Qui hujus sunt habitûs, magis stupidi, hebetes, tardi observantur, ob serum minus laudabile in sanguinis consistentia exsuperans, nec hi quidẽ morbis animi carent, cùm circulus sanguinis ob vasorum exilitatem facili negotio in cerebro præpediatur, ut delirium cum somnolentia exoriatur.

§, VII. Quod itaq; sanguinis intemperies nimium quantum ad animi morbos producendos contribuere possit, & agendi facultas s. animi vires à naturali constitutione dependeant, perspeximus & enodavimus, jam quid ætas huc faciat, in apricum proferemus. Cùm enim *ætas secundùm Heurnium in Institut. p. 58. nihil aliud sit quàm intrinseca mutatio calidi nativi post se trahens totius temperamenti conversionem*, certissimum evadit sanguinem numero & qualitate eundem per quamque ætatem haud consistere, sed diversam subire alterationem, consistentiam & orgasmum, imò ipsam ætatem diversam inducere temperaturam. Quare ætatis ratio magnum momentum in consideratione morborum animi, qui ab insigni consistentiæ naturalis recessu originem suam trahunt, confert & adducit. Arborem tenellam de anno in annum novos ramos ceu novam roboris & vigoris accessionem acquirere, usque dum ad ἀκμὴν & perfectam staturam perducta fuerit, demum verò iterum succum vitalem amittere, res indubitata & obvia est. Simile in homine contingere videmus, quem virium novum subinde additamentum perficit & detrimentum illarum paulatim conficit, ita ut ad sui decrementum crescere videatur. Et quod mirũ, quò major sanguinis motus, ebullitio quasi & ferocia, eò promtius homo suscipit fomitem morborum animi. Quo intuitu ad sensum Medicum trahere liceat verba egregia *Sen. in Epist. 39. Noster animus in motu est, eó mobilior & actuosior, quò vehementior*

tior fuerit. Et hæc eſt ratio, quare infantes & pueri non æquè obnoxii ſunt iſtis pathematibus, cùm illis actiones mentis adhuc ſint imperfectæ & inde leviores iſtis obtingant morbi animæ. Statim ac verò ſulphur in ſanguine magis ſui fit juris & extricatur, grandior concitatur æſtus, circulus ſanguinis perverſa ludit dramata, temperatura Cerebri tollitur & τὸ γλυσχρὸν conſumitur, præprimis, ſi accedant ſpirituoſa, volatilia, profundiores animi meditationes; quocirca organa, queis mens ceu inſtrumentis utitur, depravantur, operationes facultatis animalis perturbantur, & ſic ampliſſima morborum mentis datur ſeges ac materia. Juvenes itaque, Viri ut & non pauci Senes ipſis graviter decumbunt & quidem ſanguinei, ſanguineo-cholerici nec non ſanguineo-melancholici, & quod paradoxum videri poſſet, uti *ſecundum Hipp. de morb. Sacr. animus in homine augetur*, ſic non minus cum ætate morbi mentis incrementum capiunt.

§. VIII. Non parum quoque uti mentis optimō vigori ſic & ejusdem hebetudini & infirmitati favet Climatum diſparitas, ex quà diverſa *ſanguinis ἀέρωσις*, ut *Galeni* verbis utar, promanat. Certo enim certius eſt, quòd mens noſtra ab ambiente aëre & cœli nec non ſoli ſitu mirum in modum afficiatur, quod plurimis jam abhinc ſeculis Sapientisſimus Hipp. Experientiâ teſte conſignavit, dum ſic effatur: *Prudentiam cerebro aër ſubminiſtrat*; & mox paulò inferius; *ſapientia toti corpori contingit, prout aëre participat.* Ex quibus pari fundamento contrarium tranſumere nobis integrum eſt. Mirari deſinemus Gallorum levitatem, Hiſpanorum gravitatem, Anglorum in Mathematicis ἀγχίνοιαν, & Italorum inſatiabilem libidinem, modò perpendamus & conferamus regionum maximam diverſitatem. Ratio quoque manifeſta erit, cur hæc Natio magis mania, illa verò melancholia, altera phrenitide, altera deliriis gravisſimis detineatur. Ut adeò inferre nulli dubitemus, quòd, quemadmodum certi dantur morbi endemii corpus affligentes, non minus morboſi mentis ſtatus certis regionibus ſint peculiares & familiares. Craſſities enim vel ſub-

tilitas aëris, vapores, exhalationes terræ magis minusve noxiæ, ventorum putredinosus vel rigidus perflatus, maris & aquarum salsugo aut uligo, solis denique major vel minor proximitas ut & victûs ratio vel salubrior vel deterior, corpus, sanguinem ejusque circulum nec non temperiem cerebri variis modis alterant, temperant & conformant, ut sic diversissimæ animæ inde propullulent affectiones.

§. IX. Quôd si jam ultimò sexûs rationem habeamus, & cum ipso sanguinis circulum variare asseramus, & inde quoque diversitatem morborum mentis derivemus, à vero non aberrabimus & in meliorem eorum deveniemus notitiam. Bene refert *Moebius in fundam. Med. Physiolog. cap. 7. Ratione sexûs temperamenta quoque differunt, mares enim natura fœminis calidiores, quod ex actionibus, robore, laboribus, constantia & corporis habitu evidentissimum*, & ipse *Hipp. lib. de victûs ratione, mares calidiores & sicciores, fœminas autem humidiores & frigidiores* proclamat. Cui assertioni fundamentum præbuit quotidiana observatio, quôd fœminæ habitum corporis habeant δυςδιαφόρητον, & humoribus uteri gratia per periodos & stata tempora colligendis & excernendis scateant & exinde perfrigerationes, tumores & non raro collectiones aquarum persentiscant & experiantur. Quanquam verò mares vegetiori sanguinis circumactione, vehementiori calore nec non fortiori pulsu fœminis antecedant, & hac ratione tantò facilius ad morbos mentis, qui ex effero sanguinis motu proveniunt, disponantur, minimè tamen fœminæ istis immunes sunt, sed & hic patiuntur suos manes, quando minus liberam circulationem obtinent & nimis diu lympham seminalem retinent, cùm illas Maniæ seu furori uterino dicto obnoxias esse observationes testentur, quale exemplum *Platerus in sua Praxi Med. tom. 1. cap. 3.* annotavit & vidit *in nobili matrona alioquin honestissima, quæ & homines & canes ad congressum verbis gestibusque turpissimis invitârat.* Ex quibus hactenus adductis satis dilucescit, nullum sic dictum temperamentum, nullam regionem, nullam fermè ætatem & nullum sexum reperiri, ad quæ longe lateque serpens morborum mentis progenies se non

expor-

exporrigat & quàm ſuo vaſtisſimo ambitu plures homines complectatur.

§. X. Hiſita in genere expoſitis, conſideranda jam forent τὰ κατὰ μέρος νοήματος νοσήματα, quorum tamen cognitionem exactam non obtinebimus, nî prius illorum fundamentum à craſi ſive cum veteribus temperie cerebri petamus, ut inde geneſis morborum mentis dilucescat. Cùm enim finis noster ſit à temerato ſanguinis circulo morbos animi derivare, ductum vaſorum ſanguiferorum in cerebro proſequi materiæ connexio poſtulat. Cerebrum perinde ac omnes reliquæ partes ſua habet vaſa tam arterioſa quàm venoſa, quæ in cerebri corticem ac ſuperficiem, per membranam maximè piam, (qualia liquore rubicundo conſiſtente ſingulari enchireſi ab ipſo repleta & ſeparata vidi ab Excell. Dn. Præſide in Anatomia nuperrima,) mirum in modum excurrunt atq; inoſculantur: Imprimis verò arteriæ & venæ copioſæ plexum choroïdeum conſtituunt. Sanguis itaque in pulmonibus & corde ſubtiliſatus, & per carotides ac cervicales cerebro communicatus in corticalem & anfractuoſam illius partem motu pellitur & per capillares quosdam ramuſculos interiorem ſubſtantiam nonnihil lambit & penetrat, ut vivificatio cerebri per communicatam ſubtiliſſimam & tenuiſſimam partem ſuſtineatur conſerveturque. Jam verò facilè accidit, ut in tanta vaſorum ſanguiferorum complicatione ſanguis non æquali, libera eâque neceſſaria unda, ſed torrente quaſi ad ſinus & dictum plexum choroideum feratur, vel deficiente motu impulſorio lentè partes iſtas tranſcendat, quo demum impeditior ſanguinis circuitus peragitur, quem fontem ferè dixeris omnium morborum; unde obſtructiones, ſtagnationes, dilacerationes vaſorum, effuſiones ſanguinis & ſeri inflamationes, exæſtuationes ut & ſuppurationes excitãtur, & inde mentis operationes, quas in & per corpus exſerit, languidæ & turbidæ evadunt, & ſic mens præternaturaliter moveri & morbis laborare dicitur. Non malè ergò infert Mœbius in Phyſiol. pag. 27. ubi inquit: In lethargo læditur memoria, in vertigine phantaſia, intellectus & ratio

„ tio in Melancholia, quæ ſunt operationes facultatis animalis „ non quidem anima læditur nec facultates, ſed hæ impediun- „ tur in actionibus ob organa non rectè conſtituta. Quantum verò ſit commercium animi cum corpore, id colligere poſſumus ex raro ſanè & curioſo exemplo, quod elegantiſſimus locus Sanctorii p. 606. in Comment. ad Galen. nobis ſuppeditat: „ Nos cognovimus, inquit, quendam Juvenem, implacabilem, „ temerarium & planè irrationalem, qui poſt inflictum vulnus „ in ejus capite cum deperditione cerebri ſubſtantiæ miraculi „ vixit ſuperſtes, & inde factꝰ eſt adeò placabilis, adeò prudens, „ ut in ſuarum rerũ regimine, in agendo, in prudenter loquen- „ do paucos habuerit pares. Et quis dubitaret, quin cerebro non ſolùm affecto, ubi motus progreſſivus non liber eſt, ſed & reliquis corporis partibus morbidis exiſtentibus, animus ſimul corripiatur. Morbi enim debilitant animum & cogitationem à ſeriis ad corporis dolores avertunt; ſive ut Democritus ait in „ quâdam ad Hipp. Epiſtola: Augeſcit intelligentia præſente „ ſanitate, cujus providentiam habere honeſtum eſt eos, qui re- „ ctè ſentiunt. At ubi corporis habitus ægrotat, neque mens „ ipſa alacritatem habet ad virtutis meditationem: morbus e- „ nim præſens vehementer animum obſcurat, intelligentiam ad „ affectionem per conſenſum ducens.

§. XI. Quibus in genere ita excuſſis & rectè conſtitutis, devolvimur jam ad ſpecialem morborum mentis tractationem, inter quos primum ſe offert affectus melancholicus. Nequaquam verò per hunc intelligimus naturalem iſtam ſanguinis temperiem, quâ ipſe multis particulis fixis, immobilibus, craſſis conſpicuus & ſtipatus & ad utrumque motum, tam inteſtinum quàm progreſſivum ſubeundum non parum ineptus eſt, utut hic cauſa remota noſtri affectùs ut plurimum dicenda ſit, ſed illum maximè morbum, qui comitem habet perpetuum mœrorem, angorem animi, triſtitiam ſine cauſa quadam manifeſta, quique vel maximè ſe dignoſcendum præbet phantaſmatibus fixis, profundis & ſæpiſſimè abſonis, pravæ imaginationis turbulentis actibus, præſertim timidis, terrificis. Hic i-

pſe

pſe affectus non abundantiam bilis aduſtæ juxta veteres, neq; accumulationem acidorum, auſterorum, terreſtrium humorum pro causâ immediata agnoſcit, difficulter enim concipi poteſt, quomodo talis intemperatus humor materialiter & per ſe hunc affectum producere poſſit, ſed potius, ſicuti ſtatum animæ naturalem, ejusque functiones & operationes ex ſanguinis circulatione per capitis vaſa in ſuperioribus arceſſimus, ita & firmiter ſtatuimus, ex circulationis ſanguineæ per cerebri vaſa tenore ac ſtatu præternaturali hunc & alios morboſos mentis affectus ducendos ac derivandos eſſe. Breviter enim hic iteramus, tales in mente oriri ac perfici cogitationes, tales quoque ideas, inclinationes & operationes, qualis ſolet eſſe circuitus ſanguinis in capite vel tardus, vel impeditus, vel celer. Noſtra itaque eſt ſententia, in melancholicis ſic dictis ſanguinem tardiſſimè & impeditè vehi ac circulari per capitis vaſa. Minimè ergò rationi & veritati convenit, in melancholia vaporem ex humore melancholico excitari, eumque ferri ad cerebrum & ſpiritibus animalibus commiſceri, qui cùm craſſus, ater & tenebricoſus ſit, eos collutulet & delirium procreet; hoc verò diſcuſſo, diſſipato & per capitis poros eliminato delirium finiatur. Fert eadem opinio, quòd ſi vel ob victum vel melancholicam viſcerum conſtitutionem humor generetur novus & novus vapor exſuſcitetur, qui perinde ut prior elevetur, ſpiritibusque permiſceatur, delirium priori ſimile producat. At verò, dum ſanguis impeditius circulum ſubit, fit, ut ſanguis in melancholicis circa caput ſtagnet, quod vaſorum turgeſcentia capitisque intumeſcentia abunde confirmant. Illud enim certiſſimum, melancholicos fermè omnes ſanguine copioſo, craſſo abundare, quod & experientiâ ſtabilitur, ubi illi, qui diu omiſerunt venæ ſectionem & ſolennes evacuationes, per hæmorrhoides vel menſes in fœminis, non amplius obtinent, frequentiſſimè hoc malo corripiuntur. Sanguine ſic inſpiſſato & ſpaſticè ſe circulante, ſomnum melancholici experiuntur turbulentum, & agitantur ſpectris rerum nigrarum, humorum, cadaverum, ſepulchrorum, quæ plena ſunt terroris. Patiuntur

insu-

insuper *præter tristitias & timorem continuum, melancholici in auribus tinnitum, strepitus, susurros, in oculis caliginem, in cerebro vertiginem, in meningibus dolorem, in arteriis pulsationem molestam, in corde palpitationem, in thorace angustiam & quandam spirandi difficultatem, in somno terribilia phantasmata, quanquàm etiam non rarò vigiles & insomnes traducant noctes*, prout hæc symptomata ordine recenset SEBIZ. in Exerc. Patholog. p. 101. Disponuntur verò & facile transeunt ad Melancholiam Hypochondriaci, comprobante id experientia, unde etiam melancholiæ nomen inditum est Hypochondriacæ. Undenam verò affectio hæc hypochondriorum originem suam habet, nisi ex sanguine crasso, stagnante & congesto circa mesenterium & viscera abdominis, quod cùm in plethoricis, tum vitæ sedentariæ & otiosæ addictis, studiis nimium vacantibus evenire observamus. In his ipsis enim partim spiritus plus justo consumuntur, partim etiam ob motûs defectum sanguinis spirituascentia, subtilisatio, imminuitur, deficit, & hinc sanguinis crassi & copiosi origo certissima nascitur. Hic demum est, qui in capitis vasibus hærens tot perversas phantasias, tot animi imaginationes in Melancholicis producit, quales BARCLAJ. in Argen. l. 1. cap. 14. eleganter describit, dum inquit: *sunt in ejusmodi hominibus laxa cerebri claustra, suaque tenuitate nimis apta recipiendis imaginibus rerum, quas vocamus phantasias. Has in rara illa substantia & sua levitate, quocunque impellatur, obnoxiâ impressas, ideò delere est arduum, quia utplurimùm aliquâ svavitate placent, & præterea veluti intingunt animum, non aliter quàm per vehementius succedentes diversarum rerum species in alios colores abiturum.* Quare omnia ea, quæ sanguinem crassum generant, excretiones suspendunt, uti in melancholicis alvus ordinariè constipata est, & circulum sanguinis infringunt, melancholiæ facem præbent luculentissimam; inter quæ prodeunt omnes graviores animi affectus, terrores, pavores, metus, quibus externus corporis habitus constringitur & sanguis ad interiora retropellitur. Cùm etiam *nimia venus* spiritus consumat, nervos labefactet & æquabilitatem circulationis in sanguine tollat, ista non minùs melancholicum delirium

pro-

procurat, cujus Henricus ab Heer observ. 9. *in sexagenario* meminit. Invidia denique, vinolentia & nimius somnus, & alia, quæ regularem motum & temperatum calorem suffurantur & anomalias substituunt, apprimè hunc affectum protrudunt.

§. XII. Congestionem verò singularem & stagnationem sanguinis, seu potius impeditiorem ejus motum ob vasa in capite nimium turgefacta per cerebrum, causam hujus esse affectûs, ex eo videtur esse liquidum, quòd in plethoricis, uti dictum, & post gravem terrorem, timorem, transpirationem ab aëre frigido prohibitam, frequentius hoc malum eveniat, unde fit, quando cortex & peripheria corporis clauditur, pori coarctantur & constringuntur, sanguinem magis deferri ad interiora ibique accumulari, congeri & latera arteriarum distendendo impeditiùs circulari. Præterea frequenti observatur experientia, melancholicos paroxysmos & exacerbationes habere certas, quæ utplurimum cum horrore quodam & frigore partium externarum incipiunt; jam verò notissimum est, quomodo sub tali frigore & horripilatione spasmo quasi comprimantur, coangustentur & habitus corporis constrictior fiat, ut deinde necessariò sanguis, propter spatia & vias factas angustiores & minores, redeat ad interiora, ibiq; collectus in vasis majorib9, pulmonibus, corde, circa cerebrum hæreat, & anxietates oppresfivas, suspiriosas, quæ melancholicis sunt familiarissimæ, cordis tremorem, palpitationem, vertiginem, capitis gravitatem, nimium ejus fervorem, oculorum ferociam, varia & fixa phantasmata, vigilias assiduas efficiat inferatque, quæ cuncta symptomata, si sanguis per nares vel per hæmorrhoides vel quocunque modo solvatur, à restituto cruori circulo libero per cutis spiracula, ita ut sudor lenis aut blandus emanet, remitti, imminui & exspirarare insigniter solent.

§. XIII. Ex dictis itaque facile consequitur, non dari præsentius auxilium atque præsidium in hoc morbo, quàm venæ sectionem in pede & largam sanguinis effusionem: quod si enim ullum remedii genus in instanti levamen affert, certè est venæ sectio; hac enim ipsa sanguis è capite divertitur non tan-

tùm, ſed & toti cruori liberior circulatio, ſufficienti copia emiſſa in vaſis conceditur; *uti Melancholia hypochondriaca ipſis hirudinibus mitigata* refertur D. II. A. IV. p. 51. Apparet & inde ratio, quare *vomitoria* nec non *purgantia fortiora*, uti elleborus niger, albus, in affectu melancholico exoptatiſſimam ferant opem, autoritate cùm magni Hippocratis, tùm experientia ipſa hic conſentiente. Acri enim ſtimulo per purgantia facto, & ipſe ſanguis cum ſero alliditur & revocatur à partibus ſuperioribus ad inferiora, & ſic deſerendo caput, illud à phantaſmatibus liberat, ubi tamen circa purgantium uſum notandum, ſalia nitroſa, detergentia, abſterſiva & humectantia in ſufficienti quantitate præmitti debere, ut ſerum illud craſſum, tenax reſolvatur, fluidum reddatur & ad exitum per glandulas inteſtinales præparetur. Tandem etiam ratio afferri facilè poterit, quare *frictiones & balnea inferiorum partium*, quæ cum emolumento adhiberi dicit Sebiz. in Exerc. Patholog. p. 108. it. pediluvia, tam inſigne allevamentum melancholicis adducant, & caput ab iſtis cogitationibus & phantaſmatibus immune reddant, & ad ſuavem & deſideratiſſimum ſomnum diſponant. Hæc ipſa etiam ex ſola aqua dulci parata, & calore, & humiditate ſua, ſanguinem tenacem, viſcoſum reſolvunt, attenuant, ſubſtantiam carnoſam, poroſam relaxant, & ſanguini liberiorem ad partes affluxum conciliant, ut inde ipſe deſerendo caput, tranſeat magis ad inferiora, unde vulgariter dicunt, daß ſie vom Kopfe abziehen / *quòd attrahant quaſi à capite*.

§. XIV. Unam eandemque radicem & ſtirpem agnoſcunt melancholia & mania, & una ex altera provenit & germinat, ita ut mania ſummus melancholiæ ſit gradus, & graviſſimam inſaniam comitem habeat, quam truculentiſſimam mentis commotionem à ſanguine craſſo motu fortiori impulſo exoriri, maximus æſtus, diræ cogitationes, vigiliæ, ſummum delirium & actiones animi ſimiles & cognatæ motui ſanguinis abunde declarant. Quòd verò *melancholia*, præſertim *inveterata, in maniam tranſire poſſit*, nos docet obſervatio Hildani 8. & 9. Cent. IV. uti & *ſanguinem melancholicum Maniæ baſin & fundamentum* rectè

pro-

pronunciavit Stalpart van der Wiel p.1. Obſ.29. Sanguis itaq; craſſus & melancholicus in maniacis impetuosè & violenter movetur, vaſa circa caput diſtenduntur, inflantur, turgeſcunt, æſtus concitatur, qui tantus eſt, ut referente Foreſto in obſerv. l. X. obſerv.20. *corpus maniacorum intenſiſſimo gelu calidiſſimum & rorido ſudore perfundatur*, palpitatio cordis accerſitur, inſomnia turbulenta, quæ ſomnii vigilantis monſtra portendunt, oriuntur, actiones corporis & mentis invertuntur, cùm ſanguis hinc inde in cerebri vaſa irruat, ea diſtendat, premat, vellicet, ut cerebrum ſanguine & ſero perfundatur. In qua ſententia nos confirmat maniacorum Anatome, qualis exhibetur D. II. A. V. p. 546. qui locus huc transferri meretur: *poſt exemtum cerebrum in pelvi relictæ ſeri cruentati propemodum ſex unciæ fluitabant, elevata dein digitis in baſi cerebri medulla oblongata, & detectis ventriculis à latere ſitis, in conſpectum venit plexus choroideus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem venticulorum ſuperficiem perreptans & ex multis inſignibus vaſis ſanguiferis, à ramis carotidibus per foramen à ſepti anteriore parte patulam accedentibus, conſtans; ubi hic plexus veſiculis lividis ſeu hydatidibus piſiformibus conſpurcatus fuit, quæ vel lanceola apertæ, aut manibus ruptæ, ſerum gelatinoſum liveſcens fuderunt, ab hoc plexu quatuor inſignes venæ ſanguine hinc inde fluctuante refertæ ad ipſiſſimam glandulæ pinealis baſin derivabantur; vaſa verò medullaria, quæ in eam inſeri dicuntur, nullatenus, quamvis ſedula inveſtigatione, reperire potui; glandula hæc fibris ſanguineis ſubtiliſſimis conſperſa prorſus rubebat & ſolidior fuit ſolito. Septum lucidum ventriculos cerebri anteriores diſtinguens etiam punctula ſanguinea habebat.* Exinde itaque patet, quòd, cùm ſanguinis & ſeri tanta in cerebrum ſit effuſio, illud neceſſariò afficiatur, cujus læſio mentis & imaginationis manifeſtisſima ſunt indicia. Quando jam ſanguis in cerebrum nimium effuſus in eoque ſtagnans, quam *ſanguinis in cerebro ſtagnationem furoris cauſam eſſe ſtatuit* Bonett. in ſe pulch. l. 1. Sect. VIII. arterias diſtendit, circulus ſanguinis violento quodam niſu provocatur, major æſtus inducitur, actiones cùm mentis, tum corporis accelerantur, & demum imaginatio læditur, ſuccedit delirium, oculi truces & fe-

roces

roces visuntur, & æstu sanguinis ad quævis enormia feruntur. Sic physicè verum fit, quod sensu morali de pravis hominibus Seneca Ep. 103. edixerat: *Hominum effigies habent, animos ferarum.* Quare maniaci facile irascuntur, odio prosequuntur alios, temerarii sunt atque audaces, impatientes sunt adeò, ut se ipsos percutiant, caput ad parietes allidant, & quandoque etiam vel gladio aut cultro se interficiant, vel in flumina se præcipitent, aut ab alto se dejiciant; carceribus inclusi sæpe se nudant & nihil quicquam à frigore læduntur & contrectati non frigidi sed calidi sentiuntur, & sunt in perpetua actione, ideoque & ira, clamore, jurgiis summaque corporis inquietudine calorem accendunt.

§. XV. Cùm ergò sententia nostra sit sanguinem, crassum in vehementem motum deductum causam suggerere primò quidem melancholiæ, deinde verò ipsi Maniæ, perspiciendum nobis erit, unde nam ista sanguinis crassities & motûs vehementia proveniat. Illa non aliunde originem suam habet nisi ex circulatione sanguinis impeditiori & assvetis excretionibus deficientibus, quandoquidem natura intentionis suæ in illis, quæ ad statum naturalem conservandum pertinent, sæpe frustratur, quî fit, ut sanguis erroneos, spasticos motus subeat & ad caput ipsum transprimatur, & sic secundùm Hippocr. experientia diutina edoctum l. de superfœtat. cap. 24. tom. I. *ordinaria sanguinis evacuatio intercepta furere faciat.* Inde est, quòd *à suppressâ & sæpius recurrente hæmorrhagia, nec non à mensibus suppressis ortam Maniam* observarit Forest. lib. X. Observ. 23. & 24. *ab hæmorrhoidum suppressione* Zacutus Lusitan. l. I. Prax. Adm. Obs. 51. Quare ratio facilis & in promtu est, cur *varices ac hæmorrhoides Maniæ supervenientes boni ominis vel salutares* sint dicendæ juxta Hipp: Sect. VI. Aph. 21. & juxta eundem Sect. 7. aph. 5. *dysenteria furori salutifera existat.* Quam sanguinis imminutionem si sponte sua per nares, hæmorrhoides, natura non obtinuerit, medicus naturæ succurrere, & artificialem substituere consultum ducit, hinc largam & sæpius administrandam venæ sectionem commendat Plater. in Prax. l. I. cap. 3. p. 120.

hac via enim motus sanguinis à capite versus alias partes determinatur, parte sanguinis ademta, æquabilior circulus restituitur, æstus diminuitur, & furoris radice evulsa, ipsa mens iterùm componitur. Præter hujusmodi sanguinis evacuationes cùm naturales tum artificiales, & ea, quæ serum cerebrum, ut audivimus, inundans educunt, totam nonnunquam curam absolvunt, uti hic notatu digna occurrit historia, quam Rondelet. l. 1. de curatione morbor. cap. 41. consignavit, quòd nimirum *aliquando casu perrupto cranio effusaque hinc aqua, mania fuerit curata*; cujus non alia datur ratio, quàm quòd seri quantitate imminuta, quæ mentem turbabat, vasa capitis in pristinum, redierint tenorem. Quo intuitu & *salivatio mercurialis in desperata mania* profuit, quâ de re evolvi poterunt Rolfinc. in Ep. p. 79. & Wedel. l. 11. de facultat. medicam. Sect. II. cap. 12. p. 290. Ratione quoque non absonum est, quando Olaus Gremsius mirum commendat *Extract. Ellebor. Ʒij. cum croc. metall. gr. XV.* si nempe furor non remiserit, tum dicit, maximo cum successu perventum fuisse ad hoc remedii genus. Non minore hic quoque laude eminent pediluvia, quæ, cùm non solùm sanguinem à capite versùs inferiora invitent, sed & propter blandum ac temperatum calorem circulum sanguinis liberiorem efficiant, à Simone Paulo meritò deprædicantur.

§. XVI. Motûs denique vehementia in maniacis emergit & exsuscitatur, partim ex ipso naturæ molimine, quæ illud, quod sibi molestum, excutere intendit, partim ex ipso sanguine & sero copioso, qui humores, dum arterias nimis tundunt, motum impetuosiorem & æstum provocant, cui nonnunquam favent externæ occasionales causæ; quale quid legimus apud Timæum à Güldenklee, qui refert *motum corporis concitatiorem æstivo tempore institutum juvenem maniacum reddidisse. Exardescens quoque ira* viam ad Maniam sternit teste Galen. Sect. 3. Aph. 23. *A febre ardente*, tum à *seminis retenti fervore* furorem maniacum ortum fuisse Barthol. Hist. 69. Cent. 11. observavit. A mensium suppressione maniam, quæ in fœminis furoris uterini nomine venit, excitatam fuisse jamdum tetigimus. Quòd si melan-

melancholicus effræniùs utatur venere, in maniam facilè incidit, *exemplo juvenis melancholici media æstate juvenculam uxorem ducentis profusè venere usi, qui non multos post dies furere coactus fuit.* V. Forest in observ. l. X. obs. 23. ex amore nimio contracta fuisse memoratur D. II. A. x. p. 219. it. valerijola obs. 7. l. 2. Demum & *à vermibus in cerebro genitis*, qui arguunt putredinem & defectum balsamicæ cruoris partis, ortam maniam annotavit Plater. in Prax. T. 1. p. 104. it. D. 1. A. IV. & V. p. 35. Quàm verò narcotica huc aptissima sint, inferius exponemus. Ultimò quoque *spirituosa in copia* assumta vel maximè hunc affectum in melancholicis fovent, ut adeò rectè pronunciarit Seneca Ep. 83. *Ferè vinolentiam crudelitas sequitur; violatur enim exasperaturque sanitas mentis*; exinde gravissima deliria, truculentissima insomnia & totius mentis *ἀταξία* propullulant, cùm ebrietas nil nisi amentia sit. Illud adhuc adjicere libeat, quòd noster affectus ab uno ad alterum contactu transire possit, si saliva mania laborantis sævo morsu alteri communicetur, *quale quid Torgaviæ accidit, ubi mulier maniaca lictorem prope axillas mordebat, qui postero die similiter hac ipsa furere incepit.* V. Ettmüller. de morsu viperarum. His itaque exasperatis mentis motibus ea opponenda sunt, quæ æstum sanguinis infringunt & motus sedant, inter quæ *Camphora medicamentum Maniæ materiam mirabiliter extinguens* dicitur à Deodato hygiast. l. 3. cap. 21.

§. XVII. Si filum morborum mentis prosequimur, vestali habitu incedit Phrenitis, quæ quàm mentis actiones perturbet, brevissimis adumbremus. Venit hic affectus generali denominatione sub omni sapientiæ hebetudine, quòd mens ad actiones rationi & prudentiæ congruas planè inepta sit, quod utut magna ex parte ita sese habeat, non tantùm illud per eam intelligimus, sed & *meningum inflammationem aut ipsius cerebri sphacelum*, prout eam denotarunt veteres secundùm Ettmüll. in prax. part. 2. p. 126. ex aphor. Hippocr. 50. Sect. 7. Hæc inflammatio ortum suum ducit ex præpedito sanguinis circulo, aut stagnante quodam humore sub cranio & in ventriculis cerebri, quod partim observationes, partim ipsa morbi hujus phæ-

nomena evincunt. Illæ docent in phreneticis impeditam sanguinis circulationem, ubi in *his dissectis ventriculi cerebri aliæque capitis partes humore quodam aqueo, pituitoso, imò cæruleo, scaturierunt*, quâ de re consuli possunt Heurn. in morb. pector. Coiter l. 1. observ. it. Petrus Pawius obs. 18, *qui phlegmonen advertit*, it. Rhodius Cent. 1. obs. 39. & 40. Ipsa verò morbi phænomena de interturbato humorum circuitu testantur, quando illud ipsum ex acerbissimo capitis dolore, pulsu capitis vehementissimo & inurente calore unà cum rigore partium externarum, urina tenui & aquosa manifestò dignoscitur, ut ita febris ardens, vigiliarum pertinacia & oculorum ferocia, mentis verò non solum sontica emotio sed & alienatio, perversum ratiocinium & gravissimum delirium, (*anima* enim dicente Heurnio in Institut. p. 75. *quieto minimeque præcoci utitur spiritu, & tunc est prudens, unde & senes junioribus sunt prudentiores*,) inde promanent. Præterea in phrenitide animadvertitur *pulsus cum quadam convulsione durus, dolor capitis adest pulsorius, vomitus biliosus, æruginosus & virulentus*. V. Hippocr. l. 3. Epidem. it. Galen. l. 2. in lib. epidem. text. 24. Inducunt verò nostram phrenitidem nimia spirituosorum ingurgitatio, sanguinis evacuandi suppressiones mentis, exacerbationes s. pathemata; hinc à *spirituosis, tum lochiis, ut & hæmorrhoidibus retentis* inductam refert Horst. l. 2. obs. 25. *Gonorrhæam virulentam phrenitidis causam fuisse* Fontanus annotat. Similiter *ex ira mensibus fluentibus remoram injiciente productam eam fuisse*, Bartholini testantur Acta Hafn. vol. 2. p. 138. Quæ omnia impeditiorem sanguinis circuitum inferentia, stagnationem sanguinis in membranis cerebri, & demum earum inflammationem parere potuerunt.

§. XVIII. Circulo itaque sanguinis per membranas potissimùm cerebri, quas insignis arteriarum plexus irrigat, inhibito & stagnante, intestinum motum augeri, periculosissimam inflammationem exoriri, & nî tempestivè succurratur, in perfectam νέκρωσιν degenerare & abire perspeximus; hanc verò ut avertamus, curandi methodum fiendi modo adaptemus. Hanc nobis suggerunt diligentes observationes, ubi matura vena-

rum vel etiam arteriarum incisio hoc in affectu cum ægri restitutione tentata fuit. Panarollus enim p. 1. observ. 29. *temporum arterias felici cum successu incidi curavit*, & si fortè venæ sectio vel neglecta fuerit vel impedita, *hirudines & cucurbitulas scarificatas in vicem vocat* Plater. l. 1. observ. p. 93. it. Zacut. Lusitan. l. 1. Histor. p. 81. Aut arteriarum loco *vena jugularis* secari poterit, quà phrenitidem curatam V. D. II. A. II. p. 49. & 192. Hac via sanguinis stagnatio circa caput & membranas cerebri omnium optime dissipatur, & liber humorum circulationi transitus conceditur, & sic demum blanda sudorifera ad plenam discussionem symbolen suam adjicient non contemnendam.

§. XIX. Considerata sic mentis alienatione ex phrenitide proveniente, jam pergimus ad istum mentis affectum, qui utplurimum à vi externæ cujusdam causæ inferri solet; hâc ipsa enim non aliter ac venenato circes poculo lædentis formam induere, ejusque mores in nonnihil imitari videtur homo. En! tantam in animum extra nos nata vim habent, ut illum in sui formam transmutent. Rabiem volo, quâ mens pervertitur, furit, spumescit, mordet. Non homo homini solùm, sed & ipsa animalia ratione destituta maligno suo contactu labẽ ipsi affricare valent, cùm juxta Celsum l. V. Medicin. cap. 27. *omnis feræ morsus virus quoddam habeat.* Adeò nocivum & summè activum virus est, quod bruta æstu percita & in rabiem deducta homini conferunt, spumosæ & bullantes lymphæ, queis brutum agitur, partes interiora humani corporis penetrant, & similem inibi motum inchoant & efficiunt. Videntur verò Ettmüllero in dissert. de morsu Viper. *hujusmodi animalia laborare quasi febre quâdam maligna, cum insania maniaca conjuncta, ex effervescentia massæ sanguineæ à fermento peregrino peculiaribus ideis insignito oborta.* Vulnera homini inflicta quod attinet, illa certò sæpius non tanta sunt, ut lethum inferre possint, sed potius virus per salivam communicatum tantam motuum anomaliam concitare putandum est. Hinc rectè ait Sennert. l. V. Prax. p. II. cap. 21. *Vulnéra à venenatorum morsibus vel ictibus illata plus nocent vi venenata, quàm vulnere, quæ per se plerumque non sunt magni momenti.*

Quod

Quod verò ſit vehiculum iſtius veneni, quod morſus ferarum, ut canis, felis, lupi, aut ipſius hominis, inducit, & quî talis affectus generetur, putant nonnulli, quòd ideæ animalis lædentis, vel ejusdem vel alterius fuerit ſpeciei, furibundæ ac truculentæ in ſanguine exiſtentes alteri, quod læditur & ſanguinem aut lympham aſſumit, communicentur. Si quis autem ejusmodi ideis non delectetur, nos non habebit adverſarios, hoc tamen nobiſcum inter indubitata reponet, quòd minima ſalivæ pars leviſſimo bruti furibundi morſu lymphæ humanæ aſperſa ob materiæ homogeneitatem fibras irritare, ſpaſmos procreare, ſanguinem ad caput propellere, & ſic totius M.S. circulum variare & exagitare, ſpiritus vehementer concutere & mentis functiones perturbare quàm apta ſit. Et quidem, ut Harvæus in exercit. Anatom. de mot. cord. cap. XVI. ediſſerit, *hoc non aliunde provenit, quàm quòd contagium in particulam primò impreſſum unà cum revertente ſanguine ad cor feratur, unde poſtea totum inquinetur corpus*. Ita enim ferunt leges naturales & mechanicæ, ut motus, præprimis ſi in uno ferè mixto contingat, motui reſpondeat; & ſic fit, ut quantò magis ſanguis in impetuoſum, furibundum motum adductus eſt, tantò promtius alterius ſanguinis, ſi ipſi communicetur, motum ſibi conformem reddat. Quî verò fiat, ut tale principium activum longo nonnunquam tempore in ſanguine lateat, antequam vim ſuam exerat, res ſanè altioris eſt indaginis, & videtur hæc ſubeſſe ratio, quòd venenum per contactum homini illatum (quod in *ſale quodam acri, fixo, laticem totius corporis quaſi exſiccante conſiſtere* cum Roſ. Lentilio in nuper edita diſſertat. de Hydrophobiæ cauſa & cura opinamur) partibus viſcoſis involvatur & ſic non ſtatim totam, hujus maſſam ſanguineam minima ſua mole invertere valeat, ſed paulatim vires & augmentum capiat.

§. XX. Graviſſimum itaque ex rabie animo, imò toti homini, imminere periculum quis non videt; fatiſcunt rationis actus, ſpuma os circumdat, facies horrida evadit, quemvis dentibus petit, anxietate & hydrophobia, quæ familiaria & præcedanea ſunt ſymptomata, tenetur, & moribus bruto, quod ipſum

aggressum fuit, quodammodo accedit. Quod confirmant exempla passim obvia, uti inter alia Hildan. refert. Cent. 1. observ. 84. quòd *quidam à fele rabido sola sculptura per unguem in dextro pollice læsus, vix epidermide læsa, nihilominus tamen rabiosus in summo gradu factus est, & omnia symptomata morsum canis insequentia perpessus fuit.* *Exosculatione demortui canis rabidi rabiem contractam* scribit Zacut. Lusitanus lib. 3. Prax. admir. obs. 82. Quòd à sola lymphæ acerbitate totum malum proveniat, & ea mediante, utut nullus morsus concurrat, virus transfundatur, probat id quod Mathiolus notat, *se duos vidisse, qui spuma tantùm perfusi, nullo accepto ex morsu vulnere, rabiem contraxerint.* Taceo plures historias, quæ ad virosum sal in rabidi saliva seu lympha latitans, vel cum vel sine morsu communicatum, quo primùm hydrophobia, tandem verò si delirium accedat, ipsa rabies gignitur, ulterius stabiliendum inservire possent, quò brevitati studentes angustis cancellis dicenda includamus.

§. XXI. Cùm verò Hydrophobiæ, quæ rabiei prodromus est, mentionem fecerimus, placet paucis adhuc circa ejus genesin disquirere, ubi notandum, quòd illa ab eisdem causis cum rabie deducenda sit; est enim hydrophobia principium morbi, qui à rabido animali infligitur; rabies autem extremus morbi gradus, in qua sententia adstipulamur memorato Lentilio loc. cit. Num verò hydrophobia citra rabiosi animalis contactum, ut v. g. *in febre maligna*, prout Salmuthi sententia est, generari queat, in medio relinquimus, cùm rari hydrophoborum casus occurrant; de eo tamen constat, quòd levis contactus à rabie tentato hanc inducat. Quæ autem genuina hydrophobiæ sit causa aut fiendi ratio, autores inter se dissentiunt, dum alter ideas, alter fibrarum ruptionem, alii alia venditant & incusant, quorum dissensui ne nos immisceamus, quid nos statuamus, in medium adferemus. Canem aut aliud quoddam animal, quod rabie laborat, ingentem fovere sanguinis fervorem & æstum, ita ut inflammationem pariat, nullum est dubium; quòd si itaque talis æstus roscidum humidum in sanguine depascitur, partes salinæ extricantur, & à saliva, quæ salium menstruum est, figun-

tur

tur, sicque veneni naturam induunt; quando jam animal hujusmodi partibus salinis, fixis, scatens hominis salivæ & lymphæ contactu suo quasdam comunicat, fit, ut sal istud in saliva rabidi animalis solutum, quam cum hominis lympha homogeneam diximus, in corpus humanum agere incipiat, & similes inibi motus machinetur, æstum sanguini introducat, serum laudabile dissipet, inflammationem, imò gangrænam & sphacelum post se relinquat, & quoniam natura, aut secundùm alios agens, in corpore nostro ab ejus destructione abhorret, ipsam exsuscitat hydrophobiam s. liquidorum aversionem, ne per liquida assumta salia solvantur & agant magisque augeantur. Quòd verò humidum blandum deficiat, & ingens inflammatio subsit, id testantur hyprophoborum sectiones, quarum notabilem sistit Zwingerus D. III. Ephem. Germ. observ. 104. p. 132. *qui in cadavere rustici, hydrophobia secundo mense post acceptum à rabido cane vulnus correpti & extincti, tam exterius invenit & vidit in humero & scapula sinistri lateris, ut & in reliquo dorso gangrænæ & sphaceli indicia, tum in intestinis & stomachi tunicis, præcipuè circa orificia utraque, rubicundas maculas ceu totidem inflammatiuncularum signa, thoracis camerum undiquaque sanguine suffusam, ex rubore livescentem, pulmonem inflammatum* &c. ut adeò inde pateat, quòd in hydrophobis sanguis concretus & seri defectus deprehendatur.

§. XXII. Ut denique rabie & hydrophobia detentis medela afferatur, non alia nobis ineunda est curandi via, quàm per remedia alexipharmaca, balsamica, & siquid hic effectu dignum sperandum, in theriacalibus & bezoardicis vel maximè quærendum. Eò itaque enitendum, ut sal istud fixum virtute sua privetur & elutrietur, nec non lympha ac serum laudabile restituatur. Supracit. Lentilius svadet usum *olei amygd. dulc.* aut hujus loci *cannabini* in quantitate notabili corporis humectandi gratia per os, & si aliter fieri non posset, vi ingerendi; nec id sine ratione, cùm salia in oleo non solvantur; simulque *clysteres*, in quibus *sal. volat. copia soluta & quibus nonnihil theriacæ addi* posset, commendat. Unum ut adhuc tangam, Sim. Pauli in opere suo quadripartito botanico p. 244. refert, quòd ingens

præſidium *in centaurio minore tanquam ſpecifico in curandis canis rabidi aliorumque venenatorum animalium morſibus* collocetur, hinc unà deſcriptionem alexipharmaci, quod centaur. minus ingreditur, quo Jul. Palmarius in hujusmodi affectibus uſus fuit, adducit, quorſum Lectorem remitto. Aliàs etiam principium iſtud activum terrore injecto invertere tentant.

§. XXIII. Specialem jam inter morbos mentis conſiderationem mereretur affectus curioſus at rarus, rabiei cognatus ſed niſi in Apulia cognitus, Tarantiſmus dictus, quem verbo ſaltim tangere animus eſt. Datur certum phalangii genus in dicto loco, quod tarantulæ nomine venit; hæc certo anni tempore, ut menſibus Junio, Julio & Auguſto, hominibus, ſi ipſos attigerit, nocentiſſima exiſtit, cùm mentis alienatio & delirium muſicum inde prognaſcatur: reliquo verò tempore dicitur eſſe innoxia. Cujus quæ ſit ratio, putat Celeberrimus Albinus in ſua Diſſ. de Tarantiſmo, quòd tunc temporis *totus ſanguis omnesque humores in fermentum abeant, & veneni naturam aſſumant.* Ad quod, nî fallimur, ætheris ſ. aëris athmoſphærici temperies ſanè quàm multum facit, ut talis morbus ſ. potius talis fermentatio in dictis animalculis contingat, quod ſanè non de nihilo eſt, cûm tota die videamus, diverſos pro varia ſolis ad tellurem noſtram relatione morbos generari, quo fundamento & ipſius Hipp. de certis tempeſtatum morbis nititur doctrina. Cæterum curioſum eſt, quòd iſte affectus muſica demulceatur & remittat.

§. XXIV. Ultimò ſupereſt, ut in Narcoticorum draſticam vim, cujus ſuprà meminimus, inquiramus, & quæ inde noxæ in corpus humanum & mentem tranſeant, diſcutiamus: Narcoticorum ſ. dictorum ſtupefacientium naturam examinaturi, advertimus illa maximam partem gaudere ſulphure quodam craſſo, vaporoſo, reſolubili, quod intra corpus aſſumtum motum ſedare apprimè valet. Modus vèro agendi narcoticorum conſiſtit in eo, quòd vaporoſa ſua ſubſtantia motum inteſtinum vehementer adaugeat, & ſanguinis partes dislocet & displodat, qui ſic disjunctus impellitur in ipſa capillaria cere-

bri vasa & majus spatium affectat, quo fine dum excidit, cerebri poros obstruit, qui si fuerint obstructi, requisita subtilissimorum corporum instar ætheris radiativi seu spirituum quantitas ad & in organa ablegari nequit, sicque cessat motus, sensus consident, memoria sublabitur, mens hebescit, uno verbo, dum tubuli & nervi cerebri sero obducuntur & obstruuntur, debitus spirituum influxus ad organa, queis sensus & motus peragitur, non sequitur, cùmque mens in naturali statu constituta ideas per organa ritè adaptata sibi transmissas conferat, & inde judicium formet, hic quasi feriari dicenda est, dum organa ob spirituum denegatum influxum non amplius in eo statu sunt, ut objecta recipere & deferre valeant, & sic quævis actiones torpidæ evadunt. Quòd verò pori cerebri à narcoticis obstruantur, docet illorum, qui his occubuere, anatome, quandoquidem cortex cerebri serò obvolutus deprehenditur. Hæc genesis, hæc ratio est, qua nituntur quivis affectus soporiferi, in quibus actiones animales torpescunt, & homines sopore profundo tenentur. Cùm enim narcotica sensum ac motum labefactent, necessariò sequitur, quòd illa spiritus ligent; i. e. irradiationem organorum à spiritibus intercipiant, stupefaciant & consopiant.

§. XXV. Cùm ergo tanta narcoticorum deleteria virtus sit, ut, dum tubulos cerebri vappido latice involvit, circulatio humorum impeditior reddatur, & organa sensuum ac motûs vitientur, mens verò munere suo rectè defungi nequeat, conceptu jam facilis erit omnium narcoticorum, ut hyoscyami, nicotianæ, mandragoræ, cicutæ &c, quæ venenosa qualitate stuporem, lethargum ac veternum inducere solent, operandi ratio. Hinc est, quòd solanus sylvaticus stuporem ac lethargum inferat, cujus lethalitatis etiam mentionem faciunt Petrus Pena & Math. de Lobel in novis stirpium adversariis. *Quatuor aut sex baccæ belladonæ s. solani somniferi devoratæ dementant & in furorem agunt, adeò ut dæmoniaci facti videantur. Inducunt tamen plures sumentes in veternum: nam & pueros quosdam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas uvæ vice*

devo-

devorârunt. V. Math. in Dioscor. p. 756. De *furore excicuta producto* V. eundem pag. 988. *Confectio Anacardina* teste Hoffmanno *furorem inducit*. Maniam ab esu belladonæ inductam testantur observationes, quæ etiam à fructibus & acinis solani furiosi oritur. De *aconiti* drastica virtute V. Mathiol. in Dioscor. pag. 986. His denique annumerari merentur *Opiata*, quæ æquè ναρκωσιν ac sensuum abolitionem inducunt; post horum enim abusum angustiæ majores, respiratio difficilis & paroxysmorum pertinacia observatæ fuerunt. Quòd verò in nonnullis mania oriatur, est, quòd sero per sulphur illud vaporosum inspissato, & sanguine in vehementem motum adacto, crassi copiosique spiritus generentur, ut inde objecta perturbatè in cerebri vestigia irruant, menti confusè sistantur, & sic minus rectè ab ea connectantur, ut adeò homo delirium pati dicatur. At verò si ipse motus vehemens continuetur, tunc demum spiritus deficiunt, & ipse sopor succedit: & hæc est ratio, quare maniaci facile iterum provolvantur in melancholiam s. affectus soporosos, ut stupidi, hebetes ac fatui reddantur, cùm sanguis terrestris, crassus & lentus poros cerebri obstruat & circulatio ejus valde infringatur: Ut adeò vigor mentis cum humorum constitutione eorumque circulatione quam maximam convenientiam habeat, & inde cùm prudentia, tum stultitia hominis (non autem hic loquimur de ista stultitia, quæ ab incunabulis profecta totam vitam comitari solet, & pravam cerebri conformationem agnoscit, sed de illâ, quæ magis temporaria est, & sublata causa iterum discedit,) derivanda veniat: & ut brevis sim, tam ’ευταξία quàm ἀταξία mentis, quæ nihil aliud est quam bona s. perturbata facultas res per organa transmissas conferendi, connectendi & inde judicium componendi, ex circulo sanguinis dependet.

§. XXVI. In hæc itaque tota nostra se dimisit disputatio, ut ostenderemus, quàm arctum menti cum corpore intercedat vinculum, & qui sit habitus ac σχέσις actionum mentis ad sanguinis orbitam, & qui hac temerata morbi mentis producantur. Cùm enim sanitas totius corporis consistat in æquabili, blan-

blanda & libera humorum circulatione, sic non minus cerebri & capitis, & quod in eo residet, mentis robur à blando humorum circulo virtute istius conjunctionis deducendum erit. Quorsum gravis Hipp. respexisse videtur, ubi ait; *quo tempore cerebrum conquiescit, homo etiam sapit.* Dignitas equidem hujus materiæ fusiorem tractationem postulâsset, præprimis si ad morbos mentis morales excurrere voluissemus, at cùm σύνοψιν saltem & σχῆμα morborum mentis, quatenus ad medici scopum pertinent, exhibere animus nobis fuerit, ulteriorem & solidiorem illis,

Queîs meliore luto finxit præcordia Titan,

relinquimus disquisitionem. Interim confidimus, quemq; satis persvasum esse de veritate hujus nostri asserti, cùm non solùm mores animi secundùm Galenum corporis temperamentum, sed & ipsa animi pathemata sequantur cursum sanguinei fluxûs. Quare exinde concludo, qualis sanguinis circulus, talis quoque cerebri temperies, & qualis cerebri temperies, talis mentis est status, ut adeò mentis & corporis vigor & imbecillitas ex sanguinis orbem subeuntis scaturigine fluat emanetque. Et ne ullum amplius remaneat dubium, obsignabit præsens σχεδίασμα eique maximum pondus addet ipsa veritas, quæ nobis in S. Scriptura affulget, Sap. 9. v. 15. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

§. XXVII, In calce demum paucis tangamus tuendæ sanitatis & diætæ rationem, quò & corpus & mens hominis benè valeant, cùm *prudentia victûs ratione & melior & deterior fiat.* V. Hippocr. l. de vict. ratione sect. 4. lib. 1. Quapropter ante omnia in quovis temperamento & quâvis ætate proportionatum commendamus motum & modum, qui duo sunt fulcra conservandæ sanitatis. Hinc quoad posterius minimè veritati repugnat, quòd *frugalitas producere possit senectutem.* v. Senec. Ep. 58. imprimis verò regula hæc tenenda est iis, qui facilè mo-

ventur. Commotiones animi temporis prorogatione, doctrinis moralibus & blando colloquio componendæ, nimis profunda & diuturna animi meditatio abrumpenda & honesta refectione divertenda, spirituosa verò parcâ manu concedenda erunt. Corpori libera quoque semper sit transspiratio, & humores in blanda conserventur fluxilitate; quo intuitu sufficiens potus, at qui magis diuresin promoveat, & tenuis sit, assumendus, & juvat quandoque se nullis adstringere legibus & varium habere vitæ genus. Nihil tandem magis nocuum observatur, quàm subitus transgressus ab uno ad aliud. Hinc semper mihi arrisit egregia Medicorum Antistitis sententia: *paulatim quod fit, tutum, & præsertim si quis ab uno ad aliud transierit*, Aph. 51. Sect. II. Ut verò receptui canamus, hoc concludimus consectario:

Sanguinis æqualem donec servare tenorem
Contendas, animus sanus & æquus erit.

DEO GLORIA!

Nobilissimo Domino Stangio

S. P. D.

PRÆSES.

VAletudo, vita & animus ipse sanguinis motibus omnino respondent: qui si secundùm naturæ regulam perficiuntur, anima non modò operationes suas exsequitur aptissimè, verùm & domicilium ejus incorruptum perstat diutissimè, sin minus; morbus, afflictio animi, stultitia, imò ipsa mors ceu infensissimi felicitatis humanæ hostes perfacilè præstò sunt. Tanta vis est in sanguine ejusque motu ac temperie, ut fundamentum ac radix utique sit moralitatis, prudentiæ & prosperitatis in homine. Pulchrè hanc in rem Hippocrates ait: *Sanguis, qui in homine existit, magnam partem ad prudentiam confert*. Et Celsus l. 2. ita loquitur; *animalia fortiora, quibus sanguis crassior, sapientiora, quibus tenuior, tardiora, quibus minimus, hebetia.* Hanc rem jam uberiùs & concinnè satis exponis MI AMANTISSIME STANGI in dissertatione præsenti. Mentem meam circa hanc doctrinam & fundamentum subministratum tam feliciter assequutus es, & stylo non minùs exculto quàm rerum & rationum momentis hæc ita confecisti, ut desiderari nihil amplius possit. Biennium saltem & quod parum excurrit, apud nos explevisti, ubi elegantioribus literis cultissimum illud adportando ingenium, intra tam breve tempus tanta alacritate, cupiditate vel potius impetu discendi, solidam doctrinam in Medicis & Physicis nactus es, ut rarum modestiæ & eruditionis exemplum mereâris commendari aliis

imitandum. Non possum hinc quin Patriæ certissimè spondeam olim virum egregium, qui multos uberesque fructus publico bono insigni cum gloria sit allaturus. Indulgeat divinum Numen & laudatissimos Tuos in studiis conatus omni benedictionis genere ulterius beet atque fœcundet. Vale!

Κύκλος ἀειδίνητος ἐόντα τὰ πάντα κυλίνδων,
Τῷ καταγεῖν ἀνάγων, τῷ δ' ἀνάγειν κατάγων,
Ποικίλος ἐν πᾶσιν δύναμίν τε κράτος τε προφαίνει,
Τοῦτο καθῶς ἡμῖν δείκνυσι κόσμος ὅλος.
Κύκλου μακρὸς ἐρᾷ συνεχῶς κινοῦντος ἐκεῖνον,
Ἀρχὴ τοῦ μικροῦ καὶ κύκλος ἐστι τέλος.
Ἥλιος ὃς καὶ πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει,
Χαιρούσης ὕπνῳ νυκτὸς ἄγαλμα καλόν,
Οὐρανίων χορὸς ἄστρων τοῦ νιφόεντος ὀλύμπου,
Χθών, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ· Ζεύγνυσι πάντα κύκλος.
Νοῦς σὺν ἐπιστήμαις κύκλῳ λογικαῖσι φέρονται,
Ἐγκύκλιον φιλεῖ ζώϊκα πάντα φύσιν.
Αἷμα κύκλος κάμπτει καὶ φλέγμα, χολήν τε, μέλαν τε,
Δοὺς μὲν τοῖς νοσερῶς, τοῖς δ' ὑγιῶς διάγειν.
Τούτου τὸν τετραγωνισμὸν ῥαιστ' ἀποδεῖξαι,
Μνημοσύνην ἐρατὴν καὶ κλέος εἶχε μέγα.

Ἀνώνυμος.

